

MIGRACIÓ I REFUGI

DRETS SENSE FRONTERES: EN SAÏD I EL MUR

INTRODUCCIÓ SOBRE L'ORIGEN

Aquesta proposta didàctica té l'origen en el projecte internacional *Connectant mons*. Molts i moltes mestres ens havien demanat poder disposar de les activitats que apareixien en la plataforma *online* de *Connectant mons* per poder dur-les a terme als centres independentment del calendari de l'activitat *online* i del procés cooperatiu amb altres escoles.

Hem mantingut les animacions, les línies argumentals i els ni-

vells de contingut, i hem adequat les activitats al nou context fora de la plataforma *online*.

Us recomanem la lectura d'aquesta guia, que us facilitarà pistes per al desenvolupament de les diferents activitats que es proposen, i idees per aprofundir en determinats aspectes i temes.

Més informació a la web
www.conectandomundos.org

Índex

Resum de l'animació, objectius i temes	3
Objectius	4
Priorització de continguts	4
Història per a l'animació	4
 Pautes metodològiques per al desenvolupament de les activitats	 5
Em dic Saïd	5
Voleu participar en la nostra aventura?	6
Una història sorprenent	9
Drets sense fronteres	13
Avall els murs!	14
 Lectures d'interès	 15
Estructures bàsiques per a l'aprenentatge cooperatiu	 15
 Glossari	 18
 Recursos complementaris	 21

Resum de l'animació, objectius i temes

Moure's pel món és un dret de totes les persones i un fenomen humà que existeix des de l'inici dels temps. Cada dia i des de sempre, milers de persones decideixen emprendre un viatge buscant conèixer món, una bona feina, noves oportunitats... i moltes altres ho fan fugint de conflictes o de causes que posen en perill la seva vida i la dels seus éssers estimats.

Actualment, gairebé 60 milions de persones a tot el món es veuen forçades a viure lluny de casa seva, una xifra rècord des de la Segona Guerra Mundial, segons les Nacions Unides. Aquests últims anys, més de quatre milions de persones han hagut de fugir de Síria escapant de la guerra civil –tal com passa en molts altres conflictes armats– o de situacions de violència i de pobresa extrema, que també amenacen la seva supervivència.

Davant d'aquest fenomen, en el marc dels Objectius de Desenvolupament Sostenible, la comunitat internacional es planteja el repte de facilitar la migració i la mobilitat ordenades, segures, regulars i responsables de les persones, entre altres coses mitjançant l'aplicació de polítiques migratòries planificades i ben gestionades.

Amb la proposta Kaleidoskópio - **Drets sense fronteres**, pretenem oferir eines per abordar les causes de la migració forçosa i els factors que afecten les persones en trànsit, i exigir un compromís més gran amb els drets humans i la seguretat de les persones, el desenvolupament sostenible i la prevenció de conflictes violents, per garantir el dret de totes les persones a una vida digna i en pau.

Objectius

- Fer aflorar els sentiments i les emocions de les persones quan han d'abandonar casa seva, la família i el territori.
- Analitzar i comprendre el concepte de frontera (visible i invisible) i, en la mesura del que sigui possible, els tipus de frontera existents: geogràfiques, polítiques, socials i emocionals.
- Conèixer el dret de les persones a escollir el lloc i el país on volen viure.
- Valorar la diversitat com un element d'enriquiment personal i social des d'una perspectiva d'identitats inclusiva.
- Fomentar actituds d'acollida i d'empatia.

Priorització de continguts

- Fronteres visibles i invisibles.
- Sentiments i emocions de les persones quan han d'abandonar casa seva, la família i el territori.
- L'empatia i la riquesa de la diversitat.
- El dret a desplaçar-nos lliurement.
- Per què les persones ens movem?

Història per a l'animació

- La història girarà entorn de diversos personatges: la Lina, en Saïd i en Marco. Per mitjà d'un conte anirem descobrint la seva història i la de les seves famílies, i s'abordaran els sentiments i les emocions que experimenten les persones quan han d'abandonar casa seva, la família i el territori.

Pautes metodològiques per al desenvolupament de les activitats

Em dic Saïd

Drets i fronteres.

La història d'en Saïd i el diàleg a classe

Per mitjà de la història d'en Saïd, hem volgut plasmar la capacitat de les persones per resoldre els conflictes de relació a partir del qüestionament d'estereotips i tòpics, i així treballar la riquesa de la diversitat en totes les dimensions (cultural, social i generacional). Per concloure la història, els nens i les nenes hauran de dibuixar els seus propis finals per a la situació que els planteja en Saïd.

El posicionament de la història d'en Saïd parteix de l'enfocament dels drets: dret a la lliure circulació, a l'acollida, a una vida digna, etc.

A partir de la història, organitzada en capítols, proposem una bateria de preguntes per facilitar la comprensió de la lectura o de la narració que es faci a classe. Així mateix, proposem altres preguntes que conviden a la reflexió i al diàleg sobre els sentiments i les emocions que els diferents personatges experimenten en cada situació, amb la intenció de descobrir i valorar la diversitat i la diferència. L'objectiu és anar establint ponts entre la història fictícia i la realitat de cada nen i nena.

Parlem de murs

Per mitjà de la història s'introdueix el concepte de *mur*, d'obstacle. En abordar-lo amb les famílies, ràpidament apareixerà el concepte de *frontera*. Destacarem les fronteres naturals. Són les que divideixen antropològicament les persones en els espais vitals (llacs, rius, muntanyes, serralades, etc.). Així mateix, farem notar les coses que s'han construït precisament per superar aquests obstacles (ponts, camins, etc.).

Per mitjà de les fotografies aprofitarem per parlar dels murs que construïm (xarxes de filferro, tanques, parets, reixats, reixes, etc.). Sorgirà el debat sobre la funció que tenen aquests murs i la necessitat que tenim de sentir-nos protegits, defensats... Podem aprofitar per explicar que tots aquests murs són visibles, però que també hi ha altres murs, altres obstacles que separen les persones i que no es veuen, començant per exemple per la distància, que hem superat gràcies a la tecnologia i als transports (avió, vaixell, tren, autopista, etc.). També hi ha altres murs que no es veuen i ens separen: quan ens barallem amb un company o una companya, quan no ens entenem perquè parlem llengües diferents, entre generacions, etc. És probable que sorgeixin exemples de fronteres culturals, socials o econòmiques, encara que no s'esmenti el concepte. Sigui quin sigui l'exemple, el més important és buscar fórmules o exemples que, d'una banda, desmitifiquin la "separació insalvable" i, de l'altra, evidenciiïn que la separació no és necessària, que la mescla és vida, riquesa, diversitat i aprenentatge.

En algun moment sorgirà el concepte de *frontera política*. Parlarem de la frontera com una línia convencional que marca el confí d'un país. Algunes fronteres poden estar delimitades de forma física (amb murs o xarxes de filferro), tot i que no sempre és el cas. Els països acorden fins on arriben els límits respectius; en passar aquest límit (la frontera), s'ingressa en el territori del país veí.

Definició de frontera: “S'[anomena] d'aquesta manera les línies ubicades en els límits d'una regió determinada, ja sigui un país, un Estat [o] districte, [creades] amb la finalitat de delimitar les porcions de terra, aire i agua determinades entre una regió i una altra. A més de les delimitacions territorials, també s'estableix la jurisdicció d'un govern determinat sobre les diferents porcions de terra que es trobin dins el seu territori, **allò que passi fora d'aquest territori passa a ser problema de l'estat veí.**”¹

Adjuntem aquesta definició del concepte de frontera i en destaquem en negreta l'última frase per subratllar el missatge habitualment implícit en aquesta mena de definició. Precisament, l'objectiu de Connectant mons i de qualsevol proposta didàctica d'educació per al desenvolupament és totalment contrari a aquest plantejament de desafecció o desinterès per l'altre, pel veí. Aquest argument es resumeix en la frase següent: **“Educar perquè res no ens sigui aliè” (Gimeno Sacristán).**

Voleu participar en la nostra aventura?

Sentiments i emocions de les persones quan han d'abandonar casa seva, la família i el territori.

Juguem a la cadena

Aquesta dinàmica ens permetrà experimentar i visibilitzar la funció del mur, com a obstacle per superar, a més dels sentiments i de les emocions que genera la prohibició del pas. Així mateix, el debat posterior ens ajudarà a trencar alguns estereotips (protecció, seguretat, pors, etc.) i a valorar amb més força els sentiments d'alegria, esperança, comunitat de suport entre iguals, etc., que s'experimenten un cop superada la prova.

Consignes inicials

Simularem que són habitants de Villatortuga i volen passar a Villatopo i viceversa. Se seleccionaran tres o quatre nens o nenes –preferiblement dels que corrin més– per iniciar la cadena. Aquests tres o quatre representaran el mur que s'anirà ampliant a mesura que atrapin els companys o companyes que intentin creuar pels extrems.

El missatge que els donarem és el següent:

“Haurem d'anar al pati. Necessitem espai perquè haurem de córrer molt. Per començar, tres o quatre nens o nenes es posaran al mig de la pista agafats de la mà, formant una cadena, i ens imaginarem que és el mur que separa Villatortuga de Villatopo. Els altres haureu d'anar d'un cantó a l'altre, i sereu els habitants de tots dos pobles. El

1. Font: <http://conceptodefinicion.de/fronteras/>

vostre objectiu serà creuar el mur sense que us atrapin els que formen la cadena / el mur.”

És un joc ràpid que pot durar uns 6-10 minuts en total. Com que pot generar angoixa en els més petits, es pot proposar que s'ajudin entre ells.

Consignes durant el joc

- Només poden atrapar els extrems de la cadena.
- Si passen pels arcs centrals es poden salvar i arribar a l'altra banda.
- Si els que formen la cadena es deixen anar de les mans, perden i no poden atrapar.
- Si els que formen la cadena atrapen algú, passarà a formar part de la cadena, és a dir, el mur serà cada cop més llarg.

Debat posterior

El debat se centrarà en les emocions i els sentiments experimentats pels nens i les nenes que volien creuar el mur. Es pot apuntar a la pissarra i analitzar quines sensacions han experimentat i quan les han percebut (abans de creuar, en creuar, en arribar a l'altre cantó o en ser atrapats). Apareixeran sensacions com ara por, ràbia, alegria, nerviosisme, bloqueig, impotència, tranquil·litat, companyonia, seguretat, etc.

Un cop analitzades aquestes emocions, podrem formular la pregunta següent: Quines sensacions creieu que va experimentar l'avi de la Lina quan no va poder passar? És molt probable que en el debat sorgeixin comentaris a causa d'imatges vistes a la televisió sobre persones fugint, creuant xarxes de filferro, etc. Amb els més grans haurem de suscitar empatia mitjançant el joc per evitar comentaris frívols i perquè puguin entendre les emocions reals d'aquestes persones.

Investiguem a casa

Aspectes que cal tenir en compte en fer l'entrevista

Abans de dur a terme l'entrevista, és important que l'alumnat sigui conscient que, per a moltes persones, parlar dels seus orígens, de per què se'n van anar, és una qüestió molt personal i íntima. Cal fer les preguntes amb respecte i delicadesa. És probable que, tot i ser persones properes, mai no hagin explicat en públic els motius de la seva marxa. És important fer entendre a l'alumnat que prendre la decisió de marxar no és fàcil i que quasi sempre és un acte de generositat cap a la família, cap a les persones que més s'estima. L'entrevista és una forma de contrarestar certs missatges molt perniciosos i totalment falsos sobre la realitat de les persones migrants o refugiades.

Com compartir les entrevistes fetes a casa

On vas néixer?

On van néixer el teu pare i la teva mare?

On van néixer els teus avis i àvies?

Algú de la teva família ha viscut mai en un altre lloc que no sigui on viu ara?

Coneixes algú d'un altre lloc? D'on és?

Per què va marxar del seu país, ciutat o poble?

Com es va sentir en marxar?

Com va marxar? Amb qui va marxar?

Com es va sentir en arribar al lloc nou ? Li va costar adaptar-se?

Coneixes el nom d'alguna persona famosa? D'on és? Per què t'agrada?

Obrirem el debat amb tota la classe per compartir la informació relativa a les primeres preguntes i esbrinarem si han pogut parlar amb algú que hagi viscut en un altre país o en una altra regió.

Per recopilar la informació podem fer un mural gegant amb paper d'embalar i dividir la classe en grups de cinc membres. Cada grup compartirà la informació que hagi recollit en general i haurà d'apuntar al mural:

- Lloc de naixement de les seves famílies:
- Les persones marxen del seu país, de la seva ciutat o del seu poble perquè...
- En marxar, les persones senten que...
- En arribar al lloc nou, les persones senten que...

Un cop recopilada la informació, es llegirà en veu alta perquè cadascú vagi traient les seves pròpies conclusions sobre les causes de la marxa i sobre els sentiments i les emocions que s'experimenten. Conèixer les vivències de persones reals i properes ajudarà a viure la migració com un fet quotidià i natural.

Una història sorprenent

Per què les persones ens movem?

El dret a desplaçar-nos lliurement.

Parlem d'empatia: Si fóssiu al lloc de l'Hammed, què faríeu?

L'empatia és la capacitat de posar-se al lloc d'una altra persona, d'escoltar-la i comprendre-la. És "posar-se a la pell d'una altra persona". Aquesta posició requereix tres ingredients bàsics: escoltar de manera activa, entendre els sentiments de l'altre i acceptar-los sense jutjar. Els jocs de simulació i els jocs de rol són tècniques molt útils per fomentar l'empatia amb altres persones i així entendre el que senten en viure determinades situacions.

Preguntarem què els ha semblat la història, analitzarem si és justa la situació que estan vivint. Acordarem fomentar la capacitat d'escoltar activament sense criticar les opinions dels altres i ens posarem a la pell de la mare d'en Saïd per saber què hauríem fet al seu lloc (amagar-nos, enfrontar-nos, fugir, etc.). I també ens posarem a la pell de l'Hammed, l'oncle d'en Saïd, per saber què hauríem fet al seu lloc. És probable que les respostes no coincideixin amb les decisions preses pels personatges, i tampoc entre l'alumnat. Això facilitarà el diàleg i propiciarà que els nens i les nenes escoltin activament per entendre el perquè dels sentiments i el perquè de les decisions de la mare i de l'oncle d'en Saïd, així com per descobrir que no és fàcil prendre determinades decisions.

Així mateix, apareixerà el concepte de *justícia*, entesa com un **conjunt de valors essencials com ara el respecte, l'equitat, la igualtat i la llibertat**.

També s'abordarà la por de ser diferent, un aspecte molt apropiat per parlar de la diversitat i que prepara el camí per a la dinàmica *El món de colors*.

El món de colors²

Es tracta d'una dinàmica de grup per reflexionar sobre la composició dels equips seguint criteris d'homogeneïtat o d'heterogeneïtat. Els objectius que es planteja són dos: d'una banda, descobrir com afecta la igualtat o la diferència a l'hora d'acostar-nos a altres persones i quins són els nostres criteris per fer-ho, i, de l'altra, experimentar com ens sentim si ens integrem en un grup o si en quedem exclosos.

Consignes inicials

Les persones participants es posen d'esquena a una paret. Totes tindran els ulls tancats i **estaran en silenci**. A cadascuna se li posarà un adhesiu al front de manera que no pugui veure quin color i quin forma té. Quan totes les persones participants tinguin l'adhesiu, els demanarem que obrin els ulls i els direm que tenen dos minuts per agrupar-se ("simplement agrupeu-vos"). Es deixarà algú sense adhesiu i també algú amb un adhesiu de color i de forma diferents dels dels altres. També es poden fer servir adhesius de dos colors a la vegada. Per als més petits, si es considera molt complex, es poden fer servir només adhesius amb colors diferents.

2. Font: Adaptació del seminari d'educació per a la pau (APDH, 1992).

Materials: Adhesius de colors i formes diferents

Aproximadament
6 cercles verds
6 quadrats vermells
6 cercles vermells
2 cercles grocs
1 triangle groc
1 estrella blava
1 mirall de mà

Consignes durant el joc

És important que l'activitat es faci en silenci.

El mestre o la mestra haurà d'observar i apuntar:

- Si hi ha algú que condueix els nens o nenes cap als grups de diferents colors agafant-los i portant-los.
- Les expressions dels que tenen els adhesius diferents.
- Les persones que es deixen portar.
- Què fan en començar el joc, qui són els primers que s'agrupen i com ho fan entre ells i amb els altres.
- Els criteris que fan servir per agrupar-se. Segurament serà el més obvi, que és el color i la forma de l'adhesiu.
- Com el grup troba la manera, o no, d'integrar els que tenen un adhesiu únic.

Quan tots i totes semblin agrupats, es fa circular el mirall perquè puguin veure el seu adhesiu.

Per aprofundir més, és interessant partir de la instrucció inicial "simplement agrupeu-vos" amb el propòsit de fer-los notar que a vegades anem al que és més obvi o que només ens fixem en un aspecte, i treballar altres criteris per agrupar-se, creant nous grups i fins i tot formant tots un sol grup (identitats múltiples).

Consignes posteriors al joc

És important analitzar les sensacions que s'han experimentat i les accions que s'han fet, i també preguntar i escoltar l'opinió dels altres sobre les emocions que han observat en cadascú.

Què us ha sorprès més? Com us heu sentit? Per què us heu sentit així? Com us heu comportat en la selecció? Per què? Què és el que no us ha agradat? Per què?

Per què ens acostem a qui se'ns assembla més? Què han pensat i han sentit les persones que s'han quedat sense grup? Què han pensat les altres? Se n'han adonat?

Caldrà buscar paral·lelismes en situacions emocionals viscudes i intentar identificar les emocions i els sentiments experimentats: Algun cop us heu sentit diferents? Quan? Per què? Què va fer?

Parlem del valor de la diversitat dins i fora de l'aula

La gestió de la diversitat en el sistema educatiu:

“L’atenció a la diversitat vol dir tenir en compte que en qualsevol societat hi ha diferents cultures depenent de la classe social, del grup ètnic, del gènere, de l’orientació sexual, del territori i d’un llarg etcètera. No obstant això, la nostra escola privilegia, i alhora oculta, una cultura d’objectes privilegiats, la cultura de la minoria social dominant: les seves maneres de parlar, de moure’s, de relacionar-se, les seves hipocresies, els seus defectes i les seves virtuts. Però no només som diversos depenent de factors estructurals, també ho som com a individus: a uns pot agradar-los més la pintura, altres són molt bons en l’expressió verbal, altres són capaços d’organitzar equips de treball, els de més enllà senten una passió extraordinària per la vida animal, i així fins a l’infinit.

A la nostra escola podem aprendre les diferències entre les plantes tal·lòfites i les briòfites i, al mateix temps, ser incapaços de distingir un om d’una alzina o ignorar d’on procedeixen els aliments amb què ens alimentem. Algú s’encarrega de fer aquesta selecció cultural arbitrària i ho presenta com la cultura veritable i única. I això és el que han de memoritzar els nens i les nenes independentment de la rellevància d’aquests coneixements. Una escola oberta a la diversitat és una escola que s’interroga sobre aquesta rellevància.

Aparentment a les noies els va bé a l’escola: tenen millors resultats que els nois, promocionen en percentatges més alts, tenen un fracàs menor. No obstant això, acaben optant per determinades carreres universitàries en major mesura (magisteri, infermeria, psicologia, medicina) que altres (les enginyeries en general). Tot això acaba per traduir-se en el fet que hi ha poques dones en els alts càrrecs. La nostra escola –especialment certes assignatures– promou la subtilesa, la reflexió i la creativitat?

Una escola que pretengui atendre la diversitat és una escola en la qual la paraula de l’alumnat és la protagonista. A l’escola del silenci mai podrà aflorar la riquesa i l’enorme privilegi que representa tenir alumnes amb diferents interpretacions del món, que procedeixen de diferents tipus de famílies, d’innombrables llocs del món, que parlen idiomes diversos, amb unes gastronomies d’una varietat infinita. Els nens i les nenes arriben a l’escola sabent un munt de coses, i cal partir d’aquests coneixements si volem una escola de qualitat per a tots i totes, capaç d’atendre la diversitat.”³

“La diversitat cultural és una riquesa considerable, un recurs inherent al gènere humà, que s’ha de percebre i s’ha de reconèixer com a tal. No hi ha, per cert, cap escala de valors entre les cultures: són totes iguals en dignitat i en dret, independentment del nombre dels seus representants o de l’extensió dels territoris on floreixen. Essencialment, el nostre món és una sincronia de cultures la coexistència

3. Font: “La gestión de la diversidad en el sistema educativo”, Rafael Feito Alonso, professor titular de Sociologia de la Universitat Complutense de Madrid. CIP-Ecosocial – Boletín ECOS núm. 8, agost-octubre 2009.

i pluralitat de les quals formen la humanitat. És summament urgent que aquesta granada de cultures ocupi un lloc destacat en la nostra resposta global al pas del temps, és a dir, al desenvolupament.

Aquest és el missatge que transmet l'Informe Mundial de la UNESCO Invertir en la diversitat cultural i el diàleg intercultural. [...] Entre la diversitat cultural i el medi ambient, l'economia, l'educació i la salut, entre la diversitat cultural i el canvi climàtic, la salvaguarda del patrimoni, la de les llengües, l'accés als recursos i el major benestar, hi ha nexes de tot tipus, de tal manera que resulta impossible interessar-se per un tema precis sense tenir en compte l'abast de les cultures i la seva diversitat.

Ara hem d'avançar i donar ressò a aquest missatge, per tal que en l'àmbit mundial es tradueixi concretament en la realitat quotidiana, en les decisions i les iniciatives dels governs, dels responsables polítics, del sector privat i de la societat civil. Mitjançant l'establiment de múltiples relacions de col·laboració, la UNESCO està determinada a fer que la diversitat cultural ocupi un lloc central en els projectes de desenvolupament, i que el respecte d'aquesta diversitat passi a ser tant el fonament de diàlegs entre les cultures com un instrument en favor de la pau.”⁴

Reptes en contextos multiculturals. Competències interculturals i resolució de conflictes

“Que la qualitat de la relació facilita el coneixement recíproc i l'entesa”.

Per conèixer el marc de referència de l'«altre» no cal repassar enciclopèdies d'etnologia o d'antropologia, tot i que qualsevol lectura ens serà útil. Hem de centrar-nos en la persona que tenim al davant i considerar-la una font valuosa d'informació. Recordant la dita que «cada persona és un món», no oblidem que cada persona té el seu propi model dins d'aquest marc de referència cultural comú. Ho diem perquè moltes vegades caiem en l'error de considerar que els coneixements teòrics sobre altres cultures són garants suficients per entendre'ns amb persones d'aquestes cultures.

Encara que sembli obvi, recordem que el respecte és una de les actituds bàsiques per establir una bona relació amb una persona, sigui quina sigui la cultura o l'origen ètnic que tingui. Cal ampliar aquest respecte al seu model del món, als seus valors i a la seva manera de ser i de situar-se en la vida. No cal que estiguem d'acord amb ell/ella, només cal mostrar-li que té dret a ser respectat.

Aquest respecte inicial és necessari, encara que no estiguem d'acord amb determinats aspectes culturals, per consolidar la confiança amb l'altra persona, perquè tots dos puguem sentir-nos bé, ens obrim al diàleg i a l'intercanvi. Per aconseguir-ho, necessitem fer servir més les nostres destreses i habilitats comunicatives que els possibles co-

4. Font: <http://www.unesco.org/new/es/culture/resources/report/the-unesco-world-report-on-cultural-diversity>

neixements teòrics que podríem tenir sobre la seva cultura. Aquestes habilitats les hem desenvolupat en la nostra vida social i professional, i només cal adaptar-les a les persones d'altres cultures.

El nostre aliat fidel és l'observació: ser capaços de captar les informacions verbals i no verbals de la persona que tenim al davant. Quines emocions expressa i com ho fa (Ens sembla normal o ens xoca?). Com es mou i com ocupa l'espai, a quina distància se situa còmodament de nosaltres (És la mateixa que ens agradaria? Massa lluny o massa a prop?). Com formula els missatges (Manifesta el desacord o, al contrari, es mostra conciliador?). Estar atents a aquests matisos ens ajuda a adaptar-nos per mantenir la sintonia i augmentar la confiança. Convé preguntar allò que no entenem; l'altra persona ens donarà la informació necessària i exacta per comprendre allò que no aconseguim explicar en el nostre marc. D'aquesta manera ens estalviem l'esforç d'interpretació i evitem el risc d'equivocar-nos.⁵

DRETS SENSE FRONTERES

L'empatia i la riquesa de la diversitat.

Creació de finals, cerca de solucions.

Buscar solucions, inventar finals

En aquest capítol es proposa que les diferents classes inventin una solució perquè en Saïd i els seus amics enderroquin el mur i tots dos pobles tornin a estar units. Aquesta activitat s'haurà de fer de manera col·lectiva, per mitjà de dibuixos que poden anar acompanyats d'un text escrit.

Però no acabem només amb el final feliç; necessitem que després puguin comentar i dibuixar el que van viure els pobles un cop reunits. Ens interessa que els nens i les nenes no acabin el conte amb la fórmula habitual "van viure feliços i van menjar anissos". Necessitem anar una mica més enllà i que analitzin com ho van fer per viure feliços. Quins problemes van tenir? Quines diferències hi havia entre la nova situació i l'anterior, quan vivien separats pel mur? Aquest debat acabarà igualment amb un dibuix o un text col·lectiu.

El resultat final serà l'elaboració d'un conte format per les vinyetes de cada capítol més les vinyetes de la solució i del final que cada classe ha creat.

Pot ser molt enriquidor que cada nen i cada nena dibuixi i inventi el seu propi final i, després, penjar-los o compartir-los tots per debatre'ls, analitzar-los, aprendre dels altres i construir al final un final conjunt.

5. Font: <http://www.gitanos.org/publicaciones/retoscontextosmulticulturales/interaccion.pdf>

Avall els murs!

En aquest capítol final es proposa participar en una activitat col·lectiva en la qual poden participar altres classes del centre educatiu: **enderrocar el “mur de les injustícies”**. És una bona oportunitat per implicar les altres classes del centre, les famílies, etc.

En aquesta acció, que pot implicar tot el centre educatiu, es pot donar a conèixer el treball fet en els diferents capítols, així com les solucions i els finals que la classe ha elaborat. Us proposem que la carta de compromisos quedi penjada en algun lloc visible del centre i que serveixi de recordatori.

Us animem a fer fotografies de l'acte en què enderrocareu el “mur de les injustícies” i les compartiu al web de l'escola o a les xarxes socials amb el hashtags #DretsEnMoviment.

Lectures d'interès

Estructures bàsiques per a l'aprenentatge cooperatiu

Les estructures cooperatives bàsiques es poden fer servir per a diferents finalitats en els diferents moments o seqüències d'una unitat didàctica (UD). Abans d'iniciar una UD, poden servir per conèixer les idees prèvies dels i de les alumnes sobre els continguts que estem a punt de treballar. A l'inici de la UD, poden ser útils per saber fins a quin punt els i les alumnes han entès una explicació o el vídeo que els hem projectat. Durant la UD, poden ser útils per dur a terme les activitats programades i perquè els i les estudiants "apliquin" les competències relacionades amb els continguts treballats. Al final de la UD, poden servir per fer una recapitulació o una síntesi dels continguts treballats.

Estructura	Abans de la UD	A l'inici de la UD	Durant la UD	Al final de la UD
Lectura compartida	"Refrescar" les idees sobre el tema que es vol treballar a partir d'un text.	Introduir un tema a partir d'un text.	Assegurar-se de la comprensió d'un text a partir del qual hauran de fer exercicis.	Assegurar-se de la comprensió d'un text que sintetitza els continguts del tema treballat.
1-2-4	Conèixer les idees prèvies sobre el tema que es treballarà.	Comprovar la comprensió d'una explicació.	Resoldre problemes, respondre preguntes, fer exercicis, etc., sobre el tema que s'està treballant.	Respondre preguntes o construir frases que resumeixin les idees principals del tema treballat.
Foli giratori	Conèixer les idees prèvies sobre el tema que es treballarà.	Comprovar la comprensió d'una explicació, d'un text, etc.	Resoldre problemes, respondre preguntes, fer exercicis, etc., sobre el tema que s'està treballant.	Respondre preguntes o construir frases que resumeixin les idees principals del tema treballat.
Parada de tres minuts	Recordar i exposar idees relacionades amb el tema que es treballarà.	Plantejar qüestions que vulguin conèixer del tema que es comença a treballar.	Plantejar qüestions i dubtes sobre el tema que s'està treballant.	Plantejar qüestions o dubtes al final del tema, després d'haver-lo repassat en equip.

P. Pujolàs i J. R. Lago (coord.), Projecte PAC: Programa CA/AC ("cooperar per aprendre / aprendre a cooperar") per ensenyar a aprendre en equip, Laboratori de Psicopedagogia de la Universitat de Vic.

Lectura compartida:⁷ La lectura d'un text es pot fer de manera compartida, en equip. Per exemple, en un equip de quatre, un membre de l'equip llegeix el primer paràgraf. Els altres han d'estar molt atents, ja que el següent (per exemple, en el sentit de les agulles del rellotge), quan el seu company hagi llegit el primer paràgraf, haurà d'explicar el que acaba de sentir o fer-ne un resum, i els altres hauran de dir si és correcte o no, si estan d'acord o no amb el que ha dit el segon. L'estudiant que ve a continuació (el segon, que ha fet el resum del primer paràgraf) llegirà seguidament el segon paràgraf, i el següent (el tercer) haurà de fer-ne un resum, mentre que els altres dos (el quart i el primer) hauran de dir si el resum és correcte o no. I així successivament, fins que s'hagi llegit tot el text.

7. Estructura ideada per María Jesús Alonso, del Col·legi Públic Comarcal Los Ángeles, de Miranda de Ebro (Burgos); M. J. Alonso i Y. Ortiz, 2005, p. 63; vegeu també Pujolàs, 2008.

Estructura 1-2-4:⁸ El mestre o la mestra planteja una pregunta a tot el grup, per exemple, per comprovar fins a quin punt han entès l'explicació que acaba de fer-los, o bé per aplicar alguna cosa que acaba d'explicar-los. Cada participant rep una plantilla amb tres requadres (un per a la "situació 1", un altre per a la "situació 2" i un altre per a la "situació 4"), perquè hi apunti les respostes successives. Per començar, dins de cada equip de base, cadascun ("situació 1") pensa en la resposta correcta a la pregunta plantejada i l'apunta en el primer requadre. Posteriorment, es formen parelles ("situació 2") que intercanvien respostes i les comenten, i de dues respostes en fan una, i cadascú l'apunta en el segon requadre. Per últim, tot l'equip ("situació 4"), després de comparar les respostes de les dues parelles que la integren, ha de formular la resposta més adequada a la pregunta plantejada.

El foli giratori:⁹ L'educador o l'educadora assigna una tasca als equips de base (una llista de paraules, la redacció d'un conte, les coses que saben sobre un tema determinat per conèixer les seves idees prèvies, una frase que resumeixi una idea fonamental del text que han llegit o del tema que han estudiat, etc.). Per torns, cada membre de l'equip escriu la seva part o aportació en un foli "giratori" abans de passar-lo al company del costat, seguint el sentit de les agulles del rellotge, fins que tots els membres de l'equip hagin participat.

Parada de tres minuts:¹⁰ És una manera de regular o d'estructurar l'activitat més àmplia que el grup està fent en un moment donat, de manera que es facilita la participació i la interacció dels estudiants. Quan el mestre o la mestra, després d'haver donat una explicació a tot el grup, pregunta obertament si algú té cap pregunta o cap dubte, en general hi ha poca participació o sempre participen els mateixos (els més extravertits). Els més tímids o introvertits participen en molt poques ocasions o només si se'ls demana directament que ho facin. Per evitar això, de tant en tant el mestre o la mestra pot interrompre l'explicació i fer una parada de tres minuts (o del temps que es consideri oportú), perquè cada equip de base pensi i reflexioni sobre el que se'ls ha explicat, i formuli dues o tres preguntes o dubtes sobre aspectes que no hagin quedat prou clars. Un cop transcorreguts els tres minuts, el portaveu de cada equip planteja una pregunta o un dubte –de les tres que han formulat–, una per equip en cada ronda. S'ometen les preguntes que ja hagin estat plantejades per un altre equip o que tinguin una formulació similar. Tan bon punt s'hagin fet totes les preguntes, el mestre o la mestra prossegueix l'explicació, fins a la següent parada de tres minuts.

Llapis al mig:¹¹ El mestre o la mestra entrega a cada equip un full amb tantes preguntes o tants exercicis com membres tingui l'equip de base (generalment quatre) en relació amb el tema que treballen a classe. Cada estudiant s'ha de fer càrrec d'una pregunta o d'un exercici:

8. Adaptada de <http://www.cooperativelearning.com>.

9. Adaptada de Spencer Kagan; vegeu també Pujolàs (2008).

10. Adaptada de <http://www.cooperativelearning.com>

11. Estructura adaptada de Spencer Kagan per Nadia Aguiar Baixauli, del CRA "Río Aragón", de Bailo (Osca), i María Jesús Tallón Medrano, del CEIP "Puente Sardas", de Sabinánigo (Osca).

- Ha de llegir en veu alta la pregunta o l'exercici i ha de ser el primer que opini sobre com respondre la pregunta o fer l'exercici.
- Tot seguit pregunta l'opinió dels seus companys i companyes d'equip, seguint un ordre determinat (per exemple, el sentit de les agulles del rellotge) i assegurant-se que tots aportin informació i expressin la seva opinió.
- A partir de les diferents opinions, discuteixen i entre tots escullen la resposta més adequada.
- I, per últim, comprova que tots entenen la resposta o l'exercici tal com ho han decidit entre tots i que sabran apuntar la resposta o fer l'exercici al quadern.

Es determina l'ordre de les preguntes o dels exercicis. Quan un estudiant llegeix en veu alta la seva pregunta o el seu exercici, mentre cadascú expressa la seva opinió i entre tots parlen de com es fa o decideixen quina és la resposta correcta, tots col·loquen els llapis o bolígrafs al mig de la taula per indicar que en aquell moment només es pot parlar i escoltar, i que no es pot escriure. Quan tots tenen clar què s'ha de contestar o què s'ha de fer, cadascú agafa el llapis o el bolígraf i apunta la resposta o fa l'exercici al quadern. En aquest moment no es pot parlar, només es pot escriure. Posteriorment, es tornen a col·locar els llapis o bolígrafs al mig de la taula i l'alumne següent es fa càrrec de la pregunta o de l'exercici que segueix.

El joc de les paraules:¹² El mestre o la mestra escriu a la pissarra unes paraules clau sobre el tema que estan treballant o que han acabat de treballar. Cada equip de base (format generalment per quatre integrants) ha d'escriure una frase amb aquestes paraules –una per cada paraula clau– o expressar la idea que hi ha “darrere” d'aquestes paraules.

Perquè sigui fàcilment manipulable, escriuen la frase sobre un paper de mida reduïda (una tercera o una quarta part d'un foli). A continuació, seguint un ordre determinat, cada estudiant mostra la frase que ha escrit als companys i les companyes del seu equip, que la corregeixen, la matisen, la completen, etc. D'alguna manera la “fan seva”, i ja és una frase col·lectiva, de tot l'equip, i no tan sols de qui l'ha escrit en primer lloc.

Si hi ha més de quatre paraules clau, es fan les rondes que calgui, seguint el mateix procediment, fins a tenir una frase, degudament supervisada per tot l'equip, per a cada paraula clau. Posteriorment, ordenen les frases sobre la taula seguint un criteri lògic, composant una mena d'esquema-resum o mapa conceptual del tema.

Quan el mestre o la mestra ha donat el vistiplau a l'ordre que han definit, numeren les frases i, per parelles i per torns, s'encarreguen de passar-les a net i de fer-ne una còpia per a cada membre de l'equip.

12. Adaptada de Spencer Kagan (1999).

Glossari

ACNUR: L'Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats va ser creada el 14 de desembre del 1950 per l'Assemblea General de les Nacions Unides. Té el mandat de dirigir i coordinar l'acció internacional per protegir i resoldre els problemes de les persones refugiades i apàtrides a tot el món. Treballa per garantir que totes les persones puguin exercir el dret a buscar asil i a trobar protecció en un altre Estat. A més, identifica solucions duradores per als refugiats, com ara la repatriació voluntària en condicions dignes i segures, la integració local o el reassentament en un país tercer.

Asil: Protecció o refugi que dona un país a les persones estrangeres que reconeix com a refugiades. El reconeixement del dret d'asil d'una persona implica, a més, que l'Estat li concedeixi la documentació i l'autorització necessàries per residir-hi i treballar-hi.

Camp de refugiats: Un camp de refugiats es crea per donar acollida, durant un període determinat, a un grup de persones que han hagut de deixar casa seva i que ara busquen un lloc millor per poder refer la vida. Els habitants d'un camp de refugiats no tan sols necessiten un lloc per dormir, sinó també aliments i assistència mèdica. Els desplaçats que arriben a un camp de refugiats ho fan amb diferents necessitats. A vegades, la seva situació se soluciona en un termini breu, però en altres han de quedar-s'hi durant anys. Per exemple, els refugiats de Kosovo a Albània van ser al camp només tres mesos, però els de Somàlia viuen als camps de Kenia des del 1991. Després de tot aquest temps, han anat construint una veritable comunitat amb les necessitats pròpies d'una ciutat, que necessita una planificació específica.

Convenció de Ginebra del 1951 sobre l'Estatut dels Refugiats i el Protocol Addicional de Nova York del 1967: Bases legals que, des de la seva aprovació, han permès protegir milions de persones refugiades a tot el planeta. Tots dos documents estableixen qui és una persona refugiada, així com els mecanismes de protecció i assistència, i els drets socials que han de garantir els Estats signants.

Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH): Document declaratiu adoptat per l'Assemblea General de les Nacions Unides en la Resolució 217 A (III), el 10 de desembre del 1948 a París. En els 30 articles de què consta recull els drets humans considerats bàsics, a partir de la carta de San Francisco (26 de juny del 1945). Els drets humans són drets inherents a tots els éssers humans, sense distinció de nacionalitat, de lloc de residència, de sexe, d'origen nacional o ètnic, de color, de religió, de llengua o de qualsevol altra condició. Tots tenim els mateixos drets humans, sense cap mena de discriminació. Aquests drets són interrelacionats, interdependents i indivisibles.

Emigració: Acte de sortir d'un Estat amb el propòsit d'assentar-se en un altre. Les normes internacionals de drets humans estableixen

el dret de tota persona de sortir de qualsevol país, inclòs el propi. Només en circumstàncies determinades l'Estat pot imposar restriccions a aquest dret. Les prohibicions de sortida del país reposen, en general, en mandats judicials.

FAO: Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació, fundada el 1945. És un dels organismes especialitzats més grans de les Nacions Unides. El seu objectiu principal és aconseguir un món en el qual imperi la seguretat alimentària elevat els nivells de nutrició, millorant la productivitat agrícola i les condicions de la població rural, i contribuint a l'expansió de l'economia mundial.

Immigració: Procés pel qual persones no nacionals ingressen (entren) en un país per tal d'establir-s'hi.

Migració: Moviment de població cap al territori d'un altre Estat o dins del mateix Estat, que abraça tot moviment de persones sigui quina en sigui la mida, la composició o les causes; inclou migració de refugiats, persones desplaçades, persones desarrelades i migrants econòmics.

Permís de residència: Document legal expedit per les autoritats competents d'un Estat a un estranger en el qual es fa constar que aquest estranger té dret a viure en aquest Estat.

Permís de treball: Document legal expedit per les autoritats competents d'un Estat, necessari per a l'ocupació del treballador migrant al país hoste.

Persona desplaçada: A l'igual que la persona refugiada, una persona desplaçada ha hagut d'abandonar casa seva per por a perdre la vida. La diferència és que, en aquest cas, no ha creuat cap frontera, sinó que intenta buscar un lloc segur al seu propi país.

Persona refugiada: Persona que es veu obligada a sortir del seu país per por de ser perseguida per la seva raça, religió, nacionalitat, opinió política o altres raons. Aquesta definició també inclou les persones que fugen de conflictes armats o de situacions de violència generalitzada. Obtenir la condició de persona refugiada implica les mesures següents: autorització de residència, expedició de documents de viatge i d'identitat, i autorització per treballar.

Persona sol·licitant d'asil: Persona que sol·licita el reconeixement com a persona refugiada en un altre país i que es troba a l'espera de la resolució de la seva sol·licitud.

Reunificació familiar: Eina jurídica que permet tornar a reunir al país d'acollida la família que es va veure obligada a separar-se en fugir del país d'origen. Aquesta mesura millora la qualitat de vida i la situació social i econòmica de la família reagrupada.

Reassentament: Instrument de protecció per a les persones refugiades. Una persona és reassentada quan és acollida per un país diferent del primer on va arribar després d'abandonar el seu

país d'origen. El reassentament existeix perquè a vegades el primer país d'acollida no pot garantir la seguretat ni la integritat del refugiat, perquè no pot afrontar l'arribada de moltes persones refugiades en un període de temps o perquè un tercer país (el de reassentament) ofereix millors possibilitats per a la integració social de la persona refugiada. Per a algunes persones refugiades, com ara nens, nenes, dones sotmeses a assetjament sexual o persones amb discapacitat, el reassentament pot ser una taula de salvació.

Repatriació: El dret individual d'un refugiat o d'un presoner de guerra de tornar al país d'origen en determinades condicions està previst en diversos instruments internacionals (Convencions de Ginebra del 1949 i Protocols del 1977, Reglament sobre les lleis i costums de la guerra terrestre, annex a la Quarta Convenció de l'Haia del 1907, instruments de drets humans, així com el dret internacional consuetudinari). El dret a la repatriació es confereix a la persona a títol individual i no a l'autoritat que la reté. A més, la repatriació està subjecta a l'obligació de l'autoritat d'alliberar les persones elegibles (soldats i civils) i a l'obligació del país d'origen de rebre els seus propis nacionals.

Repatriació voluntària: Retorn al país d'origen de persones que reuneixen els requisits arran del desig de tornar expressat lliurement.

Repatriació involuntària/forçosa: Repatriació de refugiats al país d'origen que el país receptor fomenta quan crea circumstàncies que no deixen cap altra alternativa als refugiats que no sigui la repatriació. Com que la repatriació és un dret personal (diferent de l'expulsió o de la deportació, originalment vinculades a la sobirania de l'Estat), ni l'Estat de la nacionalitat, ni el de residència temporal, ni tampoc el que exerceix la jurisdicció sobre ells no pot procedir a la repatriació contra la voluntat d'una persona elegible, es tracti d'un refugiat o d'un presoner de guerra. D'acord amb el dret internacional contemporani, els presoners de guerra o refugiats que rebutgen ser repatriats, particularment si tenen motius de tenir por en el seu propi país, han de ser protegits i beneficiar-se, si és possible, d'asil temporal o permanent.

Rutes legals i segures: Seguit d'eines i de figures jurídiques utilitzades per protegir els drets de les persones que es veuen obligades a abandonar el seu país a causa de conflictes armats, persecucions, pobresa, etc. Entre elles destaquen la figura del reassentament, la protecció subsidiària o el reagrupament familiar.

Fonts:

Amnistia Internacional: <https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/campanas/yoacojo/glosario-de-terminos/>.
Organització Internacional sobre les Migracions (OIM), glossari bàsic: http://publications.iom.int/system/files/pdf/imL_7_sp.pdf

Recursos complementaris

Migracions forçoses i població refugiada. Per treballar a l'aula:

UNICEF, *Cuentos sin hadas: La historia de Ivine y Almohada*
www.youtube.com/watch?v=7fPSTajjSd4

ACNUR Mèxic, contes infantils,
<http://culturacolectiva.com/7-cuentos-infantiles-que-te-acercaran-a-la-realidad-de-los-refugiados/>

#ABPRefugiados

Projecte interdisciplinari per treballar el tema dels refugiats i els migrants.

Bateria de recursos documentals, curts, vinyetes, gràfiques interactives, fotografies, propostes de literatura juvenil, activitats per treballar en llengua estrangera, etc.,
<http://abprefugiados.blogspot.com.es/>

Migracions forçoses i població refugiada. Per al professorat:

Pàgines web d'interès:

www.es.amnesty.org
www.acnur.es/
www.proactivaopenarms.org/es
www.msf.es/

Veinte reflexiones de una emigrante,
<https://youtu.be/671xpkNk29c>

CEAR, *Acceso a la protección: Un derecho humano*
www.cear.es/wp-content/uploads/2013/05/INFORME-FINAL.pdf

ACNUR, *Tendencias globales: Desplazamiento forzado en 2014*
http://acnur.es/portada/slider_destacados/img/PDF_141015184925.pdf

Oxfam, *Right to a Future: Empowering refugees from Syria and host governments to face a long-term crisis*, noviembre de 2015
<https://www.oxfam.org/en/research/syria-refugees-right-future>

Itziar Ruiz-Giménez, *En Europa hay una batalla sobre quién tiene derecho a tener derechos*, Ágora
<http://www.agora-revistaonline.com/single-post/2016/04/18/ENTREVISTAS-Itziar-RuizGim%C3%A9nez-En-Europa-hay-una-batalla-sobre-qui%C3%A9n-tiene-derecho-a-tener-derechos>

Diversitat i interculturalitat

Carbonell, F., "Decálogo para una educación intercultural", *Cuadernos de Pedagogía*, 290. Barcelona: Ed. CISSPRAXIS SA, 2002.

Casanova, M. A., "La interculturalidad como factor de calidad en la escuela", a Soriano (coord.), *La interculturalidad como factor de calidad educativa*, Madrid: La Muralla, 2005.

UPD VI – IMELSA, *Guía de gestión de la diversidad cultural y la convivencia*,
<http://www1.ocupacio.gva.es:8084/adient/mediateca/general/guia-didactica-de-Gestion-de-la-diversidad-cultural-y-la-convivencia.pdf>

Fernando Relinque Medina i Nidia Gloria Mora Quiñones, *Interculturalidad y gestión de la diversidad. El reto de la nueva sociedad*, Junta d'Andalusia

http://www.juntadeandalucia.es/export/drupaljda/interculturalidad_gestion_diversidad.pdf

UNICEF i Ministeri d'Educació Perú, *La interculturalidad en educación*

http://www.unicef.org/peru/_files/Publicaciones/Educacionbasica/peru_educacion_interculturalidad.pdf

Guía metodológica de "Transversalización del enfoque de interculturalidad en programas y proyectos del sector gobernabilidad" a partir de l'experiència del Programa "Buen Gobierno y Reforma del Estado" del Perú

<http://centroderecursos.cultura.pe/sites/default/files/rb/pdf/Guia%20metodologica%20de%20transversalizacion%20del%20enfoco%20de%20interculturalidad.pdf>

Educació intercultural. Alumnat d'origen estranger, Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament

<http://xtec.gencat.cat/web/content/projectes/alumnat-origen-estranger/suport-linguistic-social/publicacions/quadern-SLS-educacio-intercultural.pdf>

Educació intercultural. Projecte de convivència i èxit educatiu, setembre de 2014, Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament

<http://xtec.gencat.cat/web/content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0063/905e9278-9ca1-4768-afb2-09c9c6288759/intercultural.pdf>

Gestió emocional

Rafael Bisquerra, Grup d'Orientació Psicopedagògica a la Universitat de Barcelona,

www.rafaelbisquerra.com/es/educacion-emocional/objetivos-educacion-emocional.html

10 pel·lícules sobre intel·ligència emocional i social,

<http://habilidadsocial.com/peliculas-inteligencia-emocional-y-social/>

Ciutadania global: www.kaidara.org

Intermón-Oxfam, *Centres educatius transformadors: ciutadania global i transformació social*, Barcelona: Editorial Intermón-Oxfam, 2012

www.kaidara.org/es/centros-educativos-transformadores

Intermón-Oxfam, *Pistes per canviar l'escola*, Barcelona: Editorial Intermón-Oxfam, 2009

www.kaidara.org/es/Pistas-para-cambiar-la-_escuela

Autoria:

Barabara Educació SCCL.

Coordinació:

Begoña Carmona

Xarxa d'educadors i educadores per a una ciutadania global:

La comissió de Connectant mons de la Xarxa assessora i dóna seguiment a l'elaboració dels continguts d'aquesta proposta educativa: Pablo Cuenca, Santiago García, Esther Gutiérrez, Teresa Hernández, Flor López, Jordi Riera, Elisabeth Santpere i Arantza Zubizarreta.

Disseny i maquetació:

Estudi Lluís Torres

Correcció lingüística i traducció:

Albert Nolla

Il·lustració:

Espais Telemàtics

Més informació sobre la proposta educativa d'Oxfam Intermón

- Web: <http://www.oxfamintermon.org/ca/que-fem/campanyes-educacio/educacio>
- Facebook: "Educar per a una ciutadania global" <https://www.facebook.com/Educar-para-una-ciudadan%C3%ADa-global-765403543496049/>
- Correu: educacion@oxfamintermon.org

Aquesta obra té una llicència Creative Commons.

Ajuntament
de Barcelona

OXFAM Intermón